

Пожежні каски

■ Микола Єрмаков (Київ)

Важливою частиною спорядження пожежних є захисний головний убір – каска. Не одне життя рятувала вона пожежним. Пожежні каски минулого – це каски різноманітних форм, цілком або частково виконані з блискучого металу, що давало можливість розрізняти пожежних у диму і темряві, захищати голову від падаючих з висоти предметів. Такі каски вже давно стали раритетом, предметом збирання. У світі існує декілька музеїв (Нью-Йорк, Базель), що займаються колекціонуванням винятково пожежних касок.

Крім того, що каска була захисним головним убором, вона була і символом пожежної охорони. Як атрибут професійної доблесті емблема з пожежною каскою стала використовуватися для виділення працівників пожежної справи на кокардах головних уборів, нагородних знаках, ґудзиках тощо.

Зовнішній вигляд касок і матеріал для їхнього виготовлення вибирався за принципом використання окремих його частин по функціональних ознаках. Куполоподібна форма каски давала можливість мати значний опір проти зминання під час удару, гребінь каски – відводити силу удару від корпусу каски ковзаючого по ньому предмету. Для виготовлення перших пожежних касок використовувалася шкіра, мідь, латунь, жерсть або повсть. Остання не мала

широкого застосування.

Перші пожежні каски з'явилися в Давній Греції [1]. Понад 2000 років тому назад давньоримські пожежні використовували каски під час гасіння пожеж [2]. Каски у пожежних командах нашої країни знайшли застосування тільки в XIX ст. Це були каски виготовлені з листової міді або латуні з високим або низьким гребенем (рис.1). Форма каски з високим гребенем (рис.2, 3) офіційно затверджена в 1855 р. імператорським указом Миколи I [3]. Поставлялися каски спеціалізованими майстерними або пожежними депо, де вони виготовлялися.

Шкіряні каски виготовлялися штампуванням зі шкіри і послідовним лакуванням їх поверхні. До каски пришивалися передній і задній козирки, зверху кріпився гребінь, попереду герб. Через дешевизну у виготовленні і малій масі широке поширення шкіряні каски одержали в пожежних командах Австрії та Німеччини [4], вони дуже часто зустрічалися у пожежних західних областей України (рис. 4). Слід додати, що в цьому регіоні на початку XX ст. крім шкіряних, почали досить широко застосовуватися каски виконані з металу. Вони надходили з Австрії (фірма "Розенбауер" – рис. 5), Німеччини (фірма "Магірус" – рис. 6), Чехословаччини (фірма "Р. Смекал" – рис. 7, 8) та Польщі (фірма "Л. Киельс" – рис. 9, 10) тощо.

На початку радянського періоду в пожежних командах касок катастрофічно не вистачало. Тільки по Україні в 1921 р. було потреба в 5600 пожежних касок. Для

виправлення такого положення керівництво пожежної охорони країни звернулося у військове відомство з проханням про видачу касок для пожежних. Прохання було частково задоволене, зі складів видано 5 000 касок військового зразка [5].

Разом з цим, каски, що випускалися раніше у Російській Імперії та закуповувалися за кордоном, були різних форм і видів, що на той час не відповідало вимогам пожежної служби, що прагнула до однаковості у формі одягу. Крім того, зовні ефектні існуючі каски не завжди відповідали умовам безпеки. Зібрані на олов'яному припою, вони були не довговічні, часто ламалися, м'ялися і втрачали свою цілісність при ударах (незважаючи на використання в деяких із них внутрішніх дротяних каркасів, як наприклад, у касці Лунда). Тому в той час назріло питання про створення нової пожежної каски з добрими експлуатаційними характеристиками.

Рішення про прийняття зразка нової пожежної каски було розглянуто і прийняте на I-ій Всеросійській пожежній конференції, що відбулася в Москві у 1923 р. За основу було взято каску французького зразка з урізаним гребенем і круговим козирком, як найраціональнішу у виготовленні та експлуатації. Виготовлення касок розпочав завод протипожежного устаткування Державного тресту Петроградських заводів масового виробництва "Тремасс" [6].

Каски заводу "Тремасс" виготовлялися із суцільного листа латуні, вигладжувалися на обертових оправленнях токарно-

9

12

11

15

13

давильних пресів. У результаті чого виходив ковпак овальної форми з рантом і напуском у вигляді спідниці. Цей напуск формували як передній і задній козирки, з'єднаних між собою по колу, що вважалося добрим захистом вух і кращому відводу пролітої води. Краї козирків прокочувалися і загиналися по колу. На верхній частині ковпака за допомогою шести латунних гвинтів кріпився гребінь. Він складався з двох штампованих половинок, спаяних у накладку. Висота гребеня становила 50 мм.

Попереду на каску кріпився штампований герб. Герб являв собою трикутник у вигляді полум'я, скованого ланцюгами і угорі закінчується серпом і молотом. Підставою трикутника служила горизонтально розташована драбина.

У середній частині герба на променеподібному тлі розташовані предмети пожежного озброєння: ствол і дві перехрещених сокири. Угорі герба на тлі променів над стволом виведений девіз "Всегда готов". Для пожежних команд, нагороджених орденом Трудового Червоного прапора, покладалося носити герби, на яких замість ствола і сокир містилося зображення нагороди.

З боків каски кріпилися декоративні вічка у вигляді гранати, що рветься, з нахиленим полум'ям. Вічка прикривали місця кріплення підборідного ремня.

Для амортизації усередині каски розташовувалася тулія, матеріалом якої була шкіра або парусина. Розмір тулії міг змінюватися шляхом стягування шнурка по краях тулійки. Ободок кріплення тулії виготовлявся з листового заліза завтовшки 0,3 мм. Кріплення ободка до корпусу каски забезпечувалося використанням трьох кламмерів від герба і гребеня, а також двох гвинтів утримуючий підборідний ремінь.

Виготовлялися ці каски трьох розмірів із внутрішньою окружністю по довжині 560, 580 і 600 мм. Маса каски складала 880 гр.

Для керівного складу пожежних команд каски хромувалися (рис.11), інший особовий склад носили природний для латуні колір (рис.12). За спеціальним замовленням каски могли комплектуватися ремінем у вигляді прикраси з

набірними лусковими накладками [7].

Прагнення до заміни кольорових металів чорними, що проводилося в країні на початку 30-х років, призвело до скорочення випуску подібних касок. Вони були замінені на стандартні, виготовлені із заліза (рис.13, 14). Практично не відрізняючись від латунних зразків зовнішнім виглядом, залізни каски виготовляли з листа завтовшки 0,5 мм. Але кріплення таких складових елементів каски, як передній і задній козирки, з'єднання половинок гребеня – досягалося використанням точкового зварювання. Верхня поверхня залісної каски покривалася вогнетривким чорним лаком. Вироблялися каски трьох розмірів за стандартом від 1936 р. [8].

З початком Великої вітчизняної війни випуск пожежних касок було припинено. Тому практично з цього періоду і до початку 60-х років працівники пожежної охорони і добровільних пожежних дружин були змушені використовувати каски військового зразка.

Останній зразок залісної пожежної каски було розроблено за замовленням Головного управління пожежної охорони МВС СРСР Центральним науково-дослідним інститутом протипожежної оборони. Нова пожежна каска була представлена на випробування в 1955р. [9].

Корпус нової каски разом з переднім і заднім козирком було виготовлено методом штампування з листової сталі завтовшки 0,75 мм. Гребінь каски – суцільнометалевий штампований, приклепувався до останнього 10 заклепками. У корпусі каски і з обох бічних сторін передньої частини гребеня було зроблено вентиляційні отвори. Усередині каски до корпусу металевими пластинчастими шпінтами кріпилася тулійка. Зовні на корпус каски за допомогою накладок у вигляді гранати, що рветься,

кріпився налобний ремінь з металевим лускатим набором, який використовувався одночасно і підборідним ременем.

На лобовій частині каски на двох кламмерах кріпилася емблема. На емблемі в центрі містилася механічна автомобільна драбина із зіркою у верхній частині, по сторонах два стволи, два смолоскипи, пожежної сокири і розвідного ключа.

Після доробок, пожежні каски під індексом "Тип М-103-61" пішли в масове виробництво, починаючи з 1961 р. Нові пожежні каски випускалися Можайською виправно-трудовою колонією Московської області [10].

У результаті доробок, із зовні естетично красивої каски були прибрані вентиляційні отвори і кріплення налобного ремінця з лускатим набором. Підборідний ремінь став кріпитися усередині корпусу.

Каски виготовлялися двох розмірів на 56–58 і 60–62. Причому, для рядового складу вони йшли без емблеми і були пофарбовані зовні в зелений колір, а для начальницького складу – з емблемою і хромувалися (рис.15). Надалі на підставі ТУ 78-199-70 гребінь та емблему почали кріпити зварюванням, причому, емблеми вже ставили на усі види пожежних касок. Маса касок складала 1,05 і 1,15 кг.

Ера радянських металевих пожежних касок закінчилася в 1973 р., коли замість них у пожежну охорону почав надходити новий зразок каски, виготовлений із пластмаси.

Список літератури

1. Пожарное дело. - 1897. -- № 8.
2. Титков В. И. Четвертая стихия. Из истории борьбы с огнем. - М., 1998.
3. Рудницький В. С. Пожарное дело в Санкт-Петербурге. - С.-Пб., 1903.
4. Прейскуронт пожарного оборудования Фрица Хенига в Кельне. - 1900.
5. ЦГАИО Украины. Ф. 5, оп. 1, сп. 421.
6. Материалы 1-ой Всероссийской конференции. - ГУКХ РСФСР. - М., 1923.
7. Описание формы для коммунальных профкоманд и членов добропозжорганizations. - ЦПО ГУКХ РСФСР. - 1923.
8. Вассерман М. Н. Пожарное машиноведение. - Ленинград, Гострансиздат, 1937.
9. Пожарное дело. - 1955. - № 8.
10. Пожарные автомобили и противопожарное оборудование. Каталог-справочник. - М., ГОСИНТИ, 1963.